

## **Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov**

### **EKUMENICKÝ ROZMER FORMOVANIA PASTORAČNÝCH PRACOVNÍKOV**

Vatikán, 1997

(INFORMATION SERVICE, N. 96 (1997/IV), s. 143 – 151)

© Konferencia biskupov Slovenska, 1998

© Vydal Spolok svätého Vojtecha, Trnava 1998

Z angličtiny preložil: Blažej Belák

#### **OBSAH**

##### *Predhovor*

##### Úvod

A. Ekumenické formovanie potrebuje každý veriaci

B. Ekumenické formovanie študentov teológie, seminaristov a budúcich pracovníkov v pastorácii

I. Požiadavky na uvádzanie ekumenického rozmeru do každej oblasti teologického vzdelávania

A. Kľúčové prvky pre ekumenický rozmer každej teologickej disciplíny

B. Ekumenická metodológia v každej teologickej disciplíne

C. Praktické odporúčania

II. Špecifická výuka k ekumenizmu

A. Všeobecný úvod do ekumenizmu

B. Pole pre ďalší konkrétnejší postup

C. Poznámka o ekumenických materiáloch a učebniciach

D. Ďalšie odporúčania

##### *Predhovor*

25. marca 1993 Jeho Svätosť pápež Ján Pavol II. schválil revidované Direktórium na aplikáciu zásad a noriem v ekumenizme, potvrdil ho svojou autoritou a nariadil ho zverejniť.

Jedna z hlavných tém *Direktória* je ekumenická formácia v seminároch a na teologických fakultách. A tak sa rozhodlo, že plenárne zasadanie Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov má preskúmať a skonkretizovať zásady a odporúčania uvedené v *Direktóriu*. Úloha pripraviť na plenárnu diskusiu výsledky konzultácií s odborníkmi, ktorí prednášajú rozličné teologické disciplíny v seminároch a na teologických fakultách, priviedla k načrtnutiu dvoch dokumentov: jeden sa zaoberal vnášaním ekumenického rozmeru do formácie tých, čo vykonávajú pastoračnú činnosť, druhý načrtnol obsah špecializovaného kurzu ekumenizmu.

Plenárne zhromaždenie v roku 1995 sa venovalo prevažne diskusii o týchto návrhoch a o pripomienkach na ich zdokonalenie. Biskupi odporúčali najmä to, aby vznikol jeden text, ktorý by integroval obsah oboch projektov. Toto prepracovanie sa urobilo počas plenárneho zhromaždenia a na jeho záver sa preskúmala a schválila podstata prítomného textu. Ostatok mali dokončiť pracovníci úradu Pápežskej rady, ktorí mali zároveň pripraviť prácu na zverejnenie. Do prípravy tohto dokumentu bola zaangažovaná aj Kongregácia pre náuku viery a Kongregácia pre katolícku výchovu. Na osobitnej audiencii, ktorá bola na záver plenárneho zhromaždenia, Svätý Otec podčiarkol význam prác, ktoré viedli k tomuto študijnému textu takto:

*„Skúmali ste špecifický problém ekumenického formovania v seminároch a na teologických fakultách, ktorý predstavuje jednu z hlavných úloh Direktória. Chceli ste to urobiť moderným, praktickým spôsobom, založeným na požiadavkách pedagogických vied, ktoré sa nesmú obmedzovať iba na poskytnutie informácií o ekumenickom hnutí. Dúfam, že praktické smernice, ktoré ste spomenuli, umožnia, aby sa ekumenický rozmer stal neoddeliteľnou súčasťou výuky rozličných disciplín, s využitím interdisciplinárnych metód a prostredníctvom spolupráce medzi denomináciami, ako o nich hovorí Ekumenické direktorium.“*

Svätý Otec dodal, že takéto formovanie „je podstatným stimulom na rozvíjanie ekumenického výskumu a na jeho zavádzanie do formačných ustanovizní a do pastoračného života“.

Nasledujúci text je teda študijným dokumentom, ktorý sumarizuje obsah Ekumenického direktória a spresňuje jeho výklad. Je určený všetkým, čo zodpovedajú za teologickú a pastoračnú výchovu, a pomáha im zabezpečiť pre všetkých, čo sa budú v budúcnosti angažovať v pastorácii, ako aj budúcim profesorom teológie, náležitú ekumenickú prípravu. Touto cestou budú schopnejší odpovedať na požiadavky života Cirkvi našich dní.

Kardinál Edward Idris Cassidy  
*predseda*

+ Pierre Duprey

*titulárny biskup thibarský*

*tajomník*

## ÚVOD

1. *Direktórium na aplikáciu zásad a noriem ekumenizmu* požaduje, aby bol ekumenický rozmer naplno prítomný v každom prostredí a vo všetkých prostriedkoch, ktorými sa formovanie uskutočňuje. [1] Prítomný dokument Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov je určený každému biskupovi, ďalej synodám východných katolíckych cirkví a biskupským konferenciám, ako aj tým, čo majú osobitnú zodpovednosť za formovanie pastoračnej služby. Jeho cieľom je pomôcť im plniť si túto povinnosť na miestnej, národnej i regionálnej úrovni [2] v súlade so všeobecnými zásadami obsiahnutými v dekréte Druhého vatikánskeho koncilu o ekumenizme *Unitatis redintegratio* (1964), v *Direktóriu* (1993) a v encyklike *Ut unum sint* (1995). Smernice, ktoré obsahuje, zdôrazňujú nevyhnutnosť ekumenického formovania všetkých kresťanských veriacich. Osobitne sa zameriavajú na to, čo je potrebné pri dôkladnom ekumenickom vzdelávaní tých, čo sa pripravujú na pastoračné pôsobenie či už ako ordinovaní služobníci, alebo inak, a najmä na odporúčania, aby malo teologické štúdium náležitý ekumenický rozmer. Tento dokument sa usiluje vyjadriť konkrétnejšie, čo sa požaduje v *Direktóriu*, najmä v jeho 3. kapitole, a preto ho treba čítať spolu s poznámkami pod čiarou.

2. „O obnovenie jednoty sa musí starať celá Cirkev, veriaci aj duchovenstvo. Týka sa každého, podľa jeho možností, tak v každodennom živote, ako aj v teologických alebo historických štúdiách.“ [3]

Druhý vatikánsky koncil učí, že obnovu úplného a viditeľného spoločenstva medzi všetkými kresťanmi si želá Kristus a že má podstatný význam pre život katolíckej Cirkvi. Je to úloha pre všetkých, rovnako pre laikov, ako aj ordinovaných: „Všetci veriaci sa vyzývajú, aby sa osobne pričínili o posilnenie spoločenstva s ostatnými kresťanmi“. [4] „Horlivosť vo veci ekumenizmu je povinnosťou kresťanského svedomia osvecovaného vierou a vedeného láskou“. [5] Toto si vyžaduje od každého človeka vnútorné obrátenie a účasť na obnove Cirkvi. Teda *formovanie v ekumenizme* je ťažisková úloha. Má umožniť každému, aby bol pripravený osobne prispieť do diela jednoty. „Cieľom ekumenického formovania je oduševniť

všetkých kresťanov duchom ekumenizmu, aj keby boli ich čiastkové poslania a úloha vo svete a spoločnosti akékoľvek“. [6] Aby sa mohol zrodiť takýto ekumenický duch, nevyhnutne musí nastať obnova vzťahov a určitá pružnosť vo výbere metód.

#### ***A. Ekumenické formovanie potrebuje každý veriaci***

3. Keďže výchova kresťana sa musí uskutočňovať na všetkých úrovniach a stupňoch kresťanského života, treba premyslieť, ako zabezpečiť, aby bol ekumenický rozmer prítomný vo všetkých z nich. Teda jej veľmi dôležité, aby tí, čo majú hlavnú úlohu pri tomto formovaní, dostali sami dôkladnú ekumenickú prípravu. Týka sa to najmä kňazov, členov inštitútov zasväteného života a spoločností apoštolského života, katechétovej i ostatných priamo zaangażovaných do náboženskej výchovy, ako aj predstaviteľov nových hnutí a náboženských komunit.

4. *Direktórium* uvádza nasledujúce základné prostriedky formovania: počúvanie a štúdium Božieho slova, kázanie, katechézu, liturgiu a duchovný život. Každý z nich by nebol úplný, keby neprispieval aj k formovaniu ekumenického ducha. *Direktórium* dáva niektoré návody, čo má byť obsahom týchto prostriedkov. [7]

5. Podobne treba brať do úvahy požiadavky rozličných prostredí, uvádzaných v *Direktóriu*, v ktorých sa formácia konkrétne uskutočňuje, teda v rodine, farnosti, škole a rozličných hnutiach, združeníach a skupinách. [8] Napríklad sa odporúča, aby aj náboženská výchova v školách každého druhu a všetkých stupňov dostala ekumenický rozmer a aby sa zameriavala na výchovu srdca aj mysle mladého človeka v takých ľudských a náboženských polohách, ktoré budú uľahčovať hľadanie kresťanskej jednoty“. [9]

#### ***B. Ekumenické formovanie študentov teológie, seminaristov a budúcich pracovníkov v pastorácii***

6. Nasledujúce námety majú za cieľ podnieť dôkladnejšiu ekumenickú prípravu kandidátov na prácu v pastorácii a študentov teológie počas výchovy v seminári alebo počas štúdia teológie. *Direktórium* však upozorňuje, že tieto zásady treba vhodne prispôbiť aj na formovanie ostatných zainteresovaných do pastoračnej činnosti. [10]

7. „Ekumenické vzťahy sú zložitou a citlivou skutočnosťou, ktorá si vyžaduje skúmanie a teologický dialóg, bratské vzťahy a kontakty, modlitbu i praktickú spoluprácu. Sme povolani pracovať na každom poli. Ak sa obmedzíme iba na jedno z nich a ostatné zanedbáme, výsledky nedosiahneme. Tento globálny pohľad na ekumenickú činnosť musíme mať ustavične na pamäti, keď predkladáme alebo objasňujeme naše zapojenie sa do nej.“ [11] Je teda užitočné poukázať na niekoľko dôležitých všeobecných zásad týkajúcich sa takéhoto formovania a požiadaviek spojených s touto úlohou:

a) Keďže ekumenické formovanie je mnohoúrovňové, príprava na prácu v práve spomenutých oblastiach sa musí zameriavať nielen na získavanie poznatkov, ale musí zároveň motivovať a živiť aj ekumenické *obrátene* a *horlivosť* zúčastnených. Mala by posilňovať ducha viery, ktorý spoznáva, že ekumenizmus „presahuje ľudské sily a dary“. [12]

b) *Direktórium* hovorí o potrebe *pedagogiky* prispôbenej ku „konkrétnej životnej situácii osôb a skupín“. [13] Teda treba použiť všetky vhodné indukčné aj dedukčné metódy.

c) V ekumenickom formovaní si podstatné miesto uchováva *doktrinálna formácia*, avšak treba sa zároveň zaoberať aj spirituálnymi, pastoračnými a mravnými otázkami.

d) *Doktrinálna formácia* k ekumenizmu musí brať do úvahy *kontext*, v ktorom sa odohráva. Preto treba venovať zvláštnu pozornosť konkrétnym ekumenickým podmienkam a pastoračným požiadavkám krajiny alebo príslušnej oblasti. [14]

8. Rozvrh, skladba a skutočný rozsah teologického štúdia sa v jednotlivých krajinách značne odlišujú. Takisto teologické fakulty, semináre, študijné strediská rehoľných noviciátov a ostatné pastoračné, teologické alebo katechetické inštitúty nachádzajú zakaždým iné možnosti a stretávajú sa s inými povinnosťami. Preto nie je možné ani žiaduce pokúšať sa vytvoriť jednotný vzor, ktorý by sa dal využiť v každom formačnom programe. Napriek tomu nasledujúce dve kapitoly prinášajú dôležité smernice, ako uvádzať požiadavky *Direktória* týkajúce sa ekumenického rozmeru do učebného programu každej teologickej disciplíny a do špeciálneho kurzu ekumenizmu.

## I.

### **POŽIADAVKY NA UVÁDZANIE EKUMENICKÉHO ROZMERU DO KAŽDEJ OBLASTI TEOLOGICKÉHO VZDELÁVANIA**

9. Ekumenizmus by sa mal úplne zapojiť do teologického vzdelávania tých, čo sa chystajú pracovať v pastorácii, aby tak mohli získať „autentickú ekumenickú dispozíciu“. [15] *Direktórium* vyzýva zriadiť úvodný kurz, zameraný špeciálne na ekumenizmus. [16] Okrem toho, čo je ešte závažnejšie, prichádza s novou požiadavkou: v každej disciplíne premyslieť a stanoviť plán, ako zabezpečiť, aby ekumenický rozmer prenikol do každého učebného predmetu. [17] Pripomína niektoré kľúčové prvky, ktorými to možno dosiahnuť, a dáva návody na fundamentálnu ekumenickú metodológiu. Táto kapitola sa zaoberá touto požiadavkou.

#### **A. Kľúčové prvky pre ekumenický rozmer každej teologickej disciplíny**

10. *Direktórium* žiada biskupské konferencie a synody východných katolíckych cirkví zabezpečiť, aby študijné plány v každom predmete obsahovali *ekumenický rozmer*. [18] Život viery a modlitba viery inšpirované Duchom Svätým ukazujú stanovisko, z ktorého treba pristupovať ku každej téme: s láskou k pravde, sprevádzanou duchom láskavosti a pokory. [19] Takýto vzťah, na ktorom spočíva každá metóda pravého dialógu, je kontextom, v ktorom treba ponímať všetky *kľúčové prvky* navrhované *Direktóriom* a ktoré treba zapájať do každej témy s cieľom dosiahnuť potrebný ekumenický rozmer. Sú to tieto prvky: [20]

1. hermeneutika;
2. „hierarchia právd“;
3. plody ekumenických dialógov.

**11. 1. HERMENEUTIKA** je nevyhnutným nástrojom ekumenického nazerania, ak sa majú študenti naučiť rozlišovať medzi „pokladom viery“ a spôsobmi, akými sú tieto pravdy viery formulované. [21] Hermeneutikou sa tu rozumie umenie správneho výkladu a správneho ohlasovania právd, ktoré sa skrývajú vo Svätom písme a v cirkevných dokumentoch: v liturgických textoch, rozhodnutiach koncilov, spisoch cirkevných Otcov a učiteľov Cirkvi i v ďalších dokumentoch učiteľského úradu Cirkvi, ako aj v ekumenických textoch. Okrem toho ekumenický dialóg, ktorý nabáda svojich účastníkov klásť si navzájom otázky, navzájom si porozumieť a jeden druhému si objasňovať vlastné stanoviská, môže pomôcť určiť, či rozdielne teologické formulácie nie sú voči sebe skôr komplementárne než protirečiacie, a takto dospievať k vzájomne prijateľným a priezračným vyjadreniam pojmov viery. [22] Takýmto spôsobom sa postupne formuje spoločný ekumenický jazyk.

**12. 2. HIERARCHIA PRÁVD** sa v dekrétu *Unitatis redintegratio* uvádza ako kritérium, podľa ktorého sa treba riadiť, keď katolíci predkladajú alebo porovnávajú náuky. [23] Katolícke ponímanie *hierarchie právd* sa vyvinulo vo viacerých pokoncilových dokumentoch. [24] Ono je takisto predmetom ekumenického dialógu. [25] Môže slúžiť aj ako kritérium pre doktrinálnu výchovu v Cirkvi a môže sa použiť v takých oblastiach, ako je duchovný život alebo prejavy ľudovej zbožnosti.

**13. 3. PLODY DIALÓGOV** [26] treba čo najviac prezentovať a tí, čo sú zodpovední za výuku určitého predmetu, by mali starostlivo vyhodnocovať každý výsledok týkajúci sa tém, ktoré vyučujú. Pozorne si treba všímať odlišnosti použité v dokumentoch o dosiahnutom konsenze, ako je napríklad „divergencia“ a „konvergencia“, „čiasočná zhoda“, „konsenzus“ alebo „úplná zhoda“. Takéto oceňovanie je schopné podnecovať nové chápanie vecí a môže pomôcť procesu vzájomného akceptovania, ktoré je usmerňované oficiálnou učiteľskou autoritou Cirkvi, zodpovednou za konečný úsudok v ekumenických stanoviskách. Nové myšlienky, ktoré sa prijímú, „vstupujú do života Cirkvi a obnovujú v určitom zmysle to, čo prospieva zmiereniu s ostatnými cirkvami a náboženskými komunitami.“ [27] Podporí to „seriózne preskúmanie“ odporúčané encyklikou *Ut unum sint* celému Božiemu ľudu, pričom výsledky a stanoviská vyplývajúce z uskutočnených dialógov nemajú ostať iba „stanoviskami dvojstranných komisií, ale musia sa stať spoločným dedičstvom“. [28]

**14.** Pri vyučovaní jednotlivých disciplín treba venovať pozornosť aj iným činiteľom, ktoré, hoci aj nie sú striktne teologické, majú významné ekumenické dôsledky, napríklad činitele vyplývajúce z kultúry a histórie.

**15.** *Direktórium* ponúka viacero návodov, ako treba v rozličných prípadoch zdôrazňovať ekumenickú dimenziu. [29] Detailnejšie vzory sa ponechávajú na uváženie tým, ktorí sa priamo zaoberajú vyučovaním jednotlivých disciplín a ktorí budú schopní posúdiť, čo si vyžaduje ich študijný odbor podľa potrieb ich príslušnej krajiny alebo regiónu a ich kresťanských spoločenstiev. Napriek tomu 20. paragraf tohto dokumentu obsahuje dôležité odporúčania podporujúce potrebné úvahy v uvedenom smere.

## ***B. Ekumenická metodológia v každej teologickej disciplíne***

**16. Direktórium** uvádza dôležité pokyny o základnej *ekumenickej metóde*, o ktorú sa treba oprieť pri prednášaní každej disciplíny. [30] Táto metóda obsahuje analytický výklad:

1. prvkov spoločných všetkým kresťanom;
2. bodov, v ktorých sa nezhodujú;
3. výsledkov ekumenických dialógov.

**17. 1. PRVKY, KTORÉ SÚ SPOLOČNÉ VŠETKÝM KRESŤANOM.** Treba venovať pozornosť skutočnému spoločenstvu, ktoré už jestvuje medzi kresťanmi a ktoré sa prejavuje v spoločnej oddanosti živému Božiemu slovu a v spoločnom vyznávaní viery v trojjediného Boha a vo vykupiteľské dielo Krista, Božieho Syna, ktorý sa stal človekom. Toto sa vyjadruje v rozličných podobách *Kréda*, ktoré majú kresťania spoločné; presahuje do jedinečnej sviatosti krstu, ktorá je základným spojivom medzi nimi; krst všetkých usmerňuje do úplnej a viditeľnej jednoty a k spoločnému určeniu v Božom kráľovstve. [31]

Okrem toho každé spoločenstvo uchováva svojím spôsobom „poklady liturgie, duchovnosti a učenia“ [32], ktoré vyjadrujú túto spoločnú vieru.

Toto všetko možno zvýrazniť v rámci určitej disciplíny, týmto možno oceniť hĺbku tajomstva Cirkvi, najmä to, že jej jednota „sa uskutočňuje uprostred bohatej rozmanitosti“ a že táto rozmanitosť je prirodzeným rozmerom katolíckosti Cirkvi. [33]

**18. 2. BODY NEZHODY.** Na tomto pozadí možno jasne rozlišovať, kde sú skutočné a kde zdanlivé body nezhody. Treba ich skúmať v každej jednotlivéj disciplíne. [34]

**19. 3. VÝSLEDKY EKUMENICKÝCH DIALÓGOV.** Uvedený prístup tvorí základ skúmania rozličných ekumenických rozhovorov, ktoré práve prebiehajú. [35] Ich výsledky treba starostlivo vysvetľovať a brať do úvahy pri prednášaní jednotlivých predmetov. Tu pri výklade môžu pomôcť návody obsiahnuté v encyklike *Ut unum sint*. [36]

### **C. Praktické odporúčania**

**20.** Pri zavádzaní námetov z odseku A a B do praxe sa odporúča zodpovedným cirkevným predstaviteľom a akademickým autoritám prednášajúcim jednotlivé predmety (s využitím stretnutí odborných združení, napríklad biblistov, dogmatických teológov, moralistov, liturgistov alebo cirkevných historikov), aby naliehavo:



- a) *spoločne preskúmali*, čo je nevyhnutnou súčasťou účinného ekumenického vzdelávania v rozličných akademických kurzoch, a povzbudzovali vhodné zapojenie ekumenického rozmeru do každej úrovne štúdia;
- b) *vyvinuli programy*, ktoré vezmú do úvahy rozsah predchádzajúcej formácie študentov a všetko, čo umožní ich plodnú účasť na ekumenickom štúdiu;
- c) *povzbudzovali spoluprácu a koordináciu* medzi profesormi z rozličných disciplín a z rozličných ustanovizní na zabezpečenie interdisciplinárneho ekumenického vzdelávania, ako ho naznačuje *Direktórium*; [37]
- d) *podporovali spoluprácu*, ak sa ukáže vhodná, s profesormi z iných cirkví a cirkevných spoločností napríklad pozývaním na prednášky o ich cirkevných tradíciách vyznávania a prežívania viery; [38]
- e) *pripravili* v intenciách cirkevných a akademických autorít *miestne direktoriá alebo smernice*, ktoré prispôbia všeobecné zásady a normy praktickým situáciám. [39]

**21.** Okrem toho činovníci zodpovední za vymenúvanie učiteľov na teologických fakultách a v seminároch musia zabezpečiť, aby učelia a výskumní pracovníci boli pripravení zapojiť ekumenickú metódu do svojich disciplín.

## **II.**

### **ŠPECIFICKÁ VÝUKA K EKUMENIZMU**

**22.** Okrem zavádzania spomenutých ekumenických dimenzií a ekumenickej metodológie do vyučovania jednotlivých akademických predmetov *Direktórium* žiada zaviesť aj *osobitný kurz štúdia ekumenizmu*: [40]

- Kurz musí byť *povinný*. [41]
- V súlade s akademickým štatútom musí sa uskutočniť *skúška* alebo *vyhodnocovací test* vedomostí študentov o doktrinálnom obsahu tohto kurzu.
- Musí ho *sprevádzať praktická ekumenická skúsenosť*. [42]

**23.** Podľa *Direktória* tento kurz sa môže organizovať vo *dvoch fázach*:

- najskôr treba dať študentov všeobecný úvod do problematiky ekumenického rozmeru ich štúdia;
- neskôr treba špecifickými prednáškami poskytnúť študentom širšie poznatky o ekumenizme a syntetizovať ich s celkovou teologickou prípravou. [43]

*Direktórium* zároveň dáva orientačné body: [44]

- a) týkajúce sa obsahu všeobecného úvodu do ekumenizmu;
- b) týkajúce sa oblastí, ktoré neskôr bude treba rozobrať osobitne.

Ich zmyslom je pomôcť a povzbudiť pri zavádzaní kurzov ekumenizmu do praxe a rozhodovaní o ich skladbe. Budú sa musieť prispôbovať ku konkrétnym okolnostiam a potrebám.

#### **A. Všeobecný úvod do ekumenizmu [45]**

**25.** Účelom tohto všeobecného úvodného kurzu je, aby študenti jasne porozumeli, že cieľom ekumenizmu je obnova úplnej a viditeľnej jednoty medzi všetkými kresťanmi. [46] Nasledujúce témy tvoria požadované minimum. Ich obsah možno doplniť alebo rozšíriť odkazom na špecifické oblasti načrtnuté v nasledujúcom odseku B.

##### **a) Úsilie katolíckej cirkvi o ekumenizmus**

- Biblické základy ekumenizmu, s odkazom na *Lumen gentium*, 1-4, *Unitatis redintegratio*, 2 a *Ut unum sint*, 5-9;
- Katolícke zásady ekumenizmu uvedené v *Lumen gentium* (najmä časti 8, 14-15), v prvej hlave *Unitatis redintegratio*, v prvej hlave *Direktória* a v prvej hlave *Ut unum sint*;
- význam spoločenstva (*koinônia*), potreba obnovy a obrátenia, miesto doktríny, primát modlitby;
- hlavné činitele prispievajúce k rozdeleniu, teologické i neteologické (napr. historické a kultúrne faktory);
- pokusy o nápravu rozdelenia v dejinách.

##### **b) Podstatná úloha ekumenického dialógu – *Ut unum sint***

- formovanie pre dialóg a pre úsilie o ekumenické vzťahy; význam a metóda dialógu, vo vzťahu k *Ut unum sint*, 28-39, a k *Direktóriu*, §§ 172-182;
- vierouka, ako aj dejiny, kultúra, liturgická modlitba a duchovnosť ako pole pre dialóg;
- dôležité pojmy a odlišnosti: *oikumene*, spoločné svedectvo, hierarchia právd, legitímna rozmanitosť, pluralita a komplementárnosť pojmov viery, rozdiel medzi ekumenizmom a dialógom medzi náboženstvami;
- ciele, metódy a výsledky vybraných dialógov;
- zásadné otázky pre pokračujúci dialóg, s odkazom na *Ut unum sint* 79.

### **c) Niektoré aktuálne ekumenické témy**

- Duchovný ekumenizmus a dôležitosť ekumenickej modlitby;
- katolícke princípy usmerňujúce spoluúčasť nad duchovných zdrojoch a na sviatostiach;
- hľadanie jednoty a úsilie o evanjelizáciu;
- spoločné svedectvo;
- mravné problémy.

### **B. Pole pre ďalší konkrétnejší postup**

26. Niektoré z nasledujúcich tém si môžu vyžadovať špeciálnejšie štúdium v neskorších štádiách formácie: [47]

#### **a) Biblické základy ekumenizmu [48]**

Boží plán jednoty jeho ľudu a celého ľudstva:

- trojičná jednota Otca, Syna i Svätého Ducha;
- jednota vo stvorení chcená Bohom a narušená hriechom – jednota s Bohom, s inými ľudskými bytosťami a so stvorením;
- zmluva, vyvolenie a úloha Božieho ľudu;
- život, smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša v záujme zhromaždenia rozptýlených Božích dietok;
- Ježišova modlitba, aby všetci boli *jedno*, aby svet uveril;
- prisľúbený Duch, ktorý uvádza do pravdy a poskytuje duchovné dary a služby na budovanie Kristovho tela;
- misijné poslanie apoštolov spolu s Petrom v službe jednoty;
- jednota veriacich skrze krst vykonaný v mene Trojice a myšlienka *koinônie*.

#### **b) Katolicita v čase a priestore [49]**

Vo Vyznaní viery vyznávame jednu, svätú, všeobecnú a apoštolskú Cirkev. V tomto ekleziologickom kontexte treba hlbšie skúmať nasledujúce témy:

- pojem *oikoumene* v Novom zákone a v prvotnej Cirkvi;
- úplná a viditeľná jednota ako cieľ ekumenického hnutia; [50]
- spolupatričnosť medzi miestnou a univerzálnou Cirkvou: zákonitá rozmanitosť ako rozmer katolicity; [51]

- biskupská kolegiálnosť a synodálnosť;
- jednota Cirkvi a jednota ľudstva, a s tým spojená problematika ako rasizmus, účasť žien na činnosti Cirkvi a problém marginalizovaných ľudí;

### **c) Doktrínálny základ ekumenizmu [52]**

Treba venovať pozornosť teológii spoločenstva (spolupatričnosti) a už existujúcim zväzkom spoločenstva [53], najmä:

- apoštolskej viere;
- Svätému písmu;
- *Vyznaniam viery*;
- krstu;
- sviatostnému životu;
- liturgickým piesňam a modlitbám.

### **d) Dejiny ekumenizmu [54]**

Pri výklade dejín ekumenizmu treba brať do úvahy úspechy aj omyly. Hodnotiť treba nasledujúce témy:

- jednotu a rozdielnosť v prvotnej Cirkvi, napr. podľa *Sk 15* a *Gal 2*, a šťastné rozuzlenie napätí medzi Petrom a Pavlom; spisy apoštolských Otcov, napríklad Klementa Rímskeho a Ignáca Antiochijského;
- rozdelenia, ktorých dôsledky sa pociťujú dodnes:
  - od 5. storočia (Efez, Chalcedon);
  - od 11. storočia (rozdelenie Carihradu a Ríma);
  - od 16. storočia (reformácia);
  - od novších udalostí (napr. vznik metodizmu, starokatolíctvo);
- snahy o prinavrátenie jednoty, napr. Florentský koncil (1439); Augsburské vyznanie (1530); Malinské rozhovory (1921-1926);
- rozvoj súčasného ekumenického hnutia a obnovené úsilie o jednotu kresťanov:
  - založenie Svetovej rady cirkví a udalosti, ktoré tomu predchádzali;
  - Druhý vatikánsky koncil (najmä *Lumen gentium* a *Unitatis redintegratio*) a predchádzajúci vývoj v katolíckom ekumenizme;
- dvojstranné a viacstranné teologické dialógy a ich výsledky;
- kristologické zhody so starými cirkvami Východu;

- životopisy kľúčových osobností týchto dejín.

#### **e) Ciele a metódy ekumenizmu [55]**

Katolíci pokladajú jednotu za dar, pomocou ktorého Boh robí z kresťanov účastníkov jeho vlastného spoločenstva. Tvorí ju tieto hlavné zložky:

- jednota viery;
- jednota sviatostného života;
- jednota v službe.

Prvá hlava *Unitatis redintegratio* je tu prvým východiskom uvažovania. [56] Podobné myšlienky sa čoraz častejšie nachádzajú aj v ostatných ekumenických dokumentoch. [57]

Vo svetle katolíckej náuky možno predkladať a hodnotiť aj iné modely jednoty, o ktorých sa diskutuje v ekumenickom hnutí, napríklad:

- konfederácia;
- jednota v konaní a svedectve;
- zmierená rozmanitosť;
- koncilové bratstvo („fellowship“);
- „Leuenerská dohoda“;
- model Florentského koncilu;
- organická jednota;
- eucharistická koinônia.

Nádej na splnenie Kristovej modlitby za jednotu oduševňuje ekumenické úsilie a zaujatie za dialóg v katolíckej Cirkvi a nachádza svoje vyjadrenie v mnohých oficiálnych dokumentoch.

Sú to najmä:

- *Katechizmus katolíckej Cirkvi* (1992);
- *Direktórium na aplikáciu zásad a noriem ekumenizmu* (1993);
- *Tertio millennio adveniente* (1994);
- *Ut unum sint* (1995);
- *Orientale lumen* (1995).

#### **f) Duchovný ekumenizmus**

„Duchovný ekumenizmus“ by sa mal pokladať za „dušu celého ekumenického hnutia“. [58]

Je teda podstatným prvkom celej ekumenickej výchovy. Tu treba objasňovať najmä otázky:

- nevyhnutnosť obrátenia a svätosť života; [59]
- hodnota a dôležitosť ekumenizmu modlitby vo všeobecnosti; [60]
- „Týždeň modlitieb za jednotu kresťanov“;
- rozmanitosť spirituality, zbožnosti a foriem modlitby v rozdielnych náboženských tradíciách;
- vznik ekumenickej spirituality, sporej napríklad so spoločným štúdiom a rozborom Biblie a s jej spoločnými prekladmi; [61] spoločné liturgické texty a spevníky; [62] organizovanie spoločných modlitieb, ako sú napríklad Svetový deň modlitieb žien alebo Týždeň modlitieb za jednotu kresťanov; ekumenická spolupráca v katechéze; [63]
- myšlienka spoločného martyrológia. [64]

Rehoľné spoločnosti a kongregácie spolu so spoločnosťami apoštolského života môžu významne prispieť k ekumenizmu upozorňovaním všetkých kresťanov na potrebu obrátenia a na svätosť života. [65]

#### **g) Ostatné cirkvi a náboženské spoločnosti [66]**

Treba zabezpečiť všeobecnú informovanosť o veľkých kresťanských spoločenstvách a pozorne sledovať cirkvi a cirkevné spoločnosti, ktoré vstúpili do dialógu s katolíckou Cirkvou alebo ktoré majú osobitný význam v tej-ktorej krajine alebo regióne. Napríklad:

- pravoslávna cirkev
- staré cirkvi Východu (koptská, etiópska, sýrska, arménska) a asýrska cirkev;
- cirkvi a náboženské spoločnosti z čias reformácie (napr. anglikáni, luteráni, reformovaní);
- nezávislé cirkvi (napr. metodisti, baptisti, apoštolská cirkev, turíčnici).

Treba prednášať o osobitných symboloch a formuláciách vyznania viery, napr.:

- *Tridsaťdeväť článkov* (anglikánskych);
- *Augsburské vyznanie* (luteránske)
- *Heidelberský katechizmus* a *Westminsterské vyznanie* (reformovaných).

Spomenúť treba aj príslušné teologické trendy a dôrazy týchto cirkví, liturgické tradície, cirkevné poriadky a disciplínu, štruktúru hierarchie a formu cirkevnej služby tak na Východe, ako aj na Západe.

#### **h) Rozhodujúce oblasti pre pokračovanie v dialógu [67]**

- Vzťah medzi Svätým písmom, ako hlavnou autoritou vo veciach viery, a posvätnou tradíciou, neodmysliteľnou pri vykladaní Božieho slova;
- Eucharistia ako sviatosť Kristovho tela a krvi, vzdávanie chvály Otcovi, posvätná pamiatka skutočnej prítomnosti Krista a posväcujúce vyliatie Svätého Ducha;
- vysviacka ako sviatosť, ordinovanie do trojitej služby episkopátu, presbyterátu a diakonátu;
- učiteľský úrad Cirkvi, zverený pápežovi a biskupom v spoločenstve s ním, chápaný ako zodpovednosť a autorita vykonávaná v Kristovom mene na vyučovanie a zachovávanie viery;
- Panna Mária ako Matka Božia a obraz Cirkvi, duchovná matka, ktorá oroduje za Kristových učeníkov a za celé ľudstvo;
- chápanie toho, čo je Cirkev;
- povaha a vykonávanie primátu rímskeho biskupa. [68]

#### ***i) Špecifické ekumenické otázky*** [69]

Význam týchto otázok, a teda aj spôsob ich riešenia, sa budú odlišovať z miesta na miesto. Treba venovať pozornosť zásadám a normám katolíckej Cirkvi a tomu, ako sa môžu odlišovať od zásad a noriem iných cirkví, ak sa týkajú napríklad:

- vzájomného uznávanie krstu; [70]
- spoločnej účasti na bohoslužbách; [71]
- spoločnej účasti na sviatostiach; [72]
- zmiešaných manželstiev; [73]
- služieb a úloh žien v cirkvi; [74]
- úlohy laikov. [75]

#### ***j) Ekumenizmus a misie*** [76]

Hlboký vzťah medzi ekumenizmom a misijnou činnosťou Cirkvi treba vidieť v týchto oblastiach:

- jednota kresťanov a misijná povaha Cirkvi: „Aby všetci boli jedno... aby svet uveril“; [77]
- rozdelenie kresťanov ako ťažká prekážka hlásaniu evanjelia; [78]
- krst a spoločná viera ako základ ekumenickej spolupráce v misijnej činnosti; [79]
- misijná činnosť nie je zameraná na kresťanských bratov. [80]

#### ***k) Súčasné úlohy ekumenizmu***

- Ekumenický rozmer mravných otázok a najnovšieho vedeckého vývoja; [81]
- inkulturácia viery;
- prozelytizmus; [82]
- teologické a pastoračné výzvy siekt, kultov a nových náboženských hnutí; [83]
- miešanie viery a politiky zo strany nacionalizmu a šovinizmu;
- sekularizácia v cirkvách.

### ***C. Poznámka o ekumenických materiáloch a učebniciach***

**27.** Vzdelávanie o ekumenizme má využívať už citované základné dokumenty katolíckeho ekumenizmu, ale aj knihy a dokumenty iných cirkví, ktoré verne podávajú ich učenie. Cieľom tu je „umožniť čestné a objektívne porovnanie a stimulovať ďalšie prehĺbenie katolíckeho učenia“. [84] Výber použitých kníh by sa mal týkať cirkví, ktorými sa kurz priamo zaoberá. Základnými pramennými materiálmi sú:

- ekumenické slovníky, konkordancie a porovnávacie tematické štúdie;
- základné historické i súčasné texty vyznania viery;
- dokumenty, správy a spoločné vyhlásenia vydané pri príležitosti dvojstranných alebo viacstranných dialógov;
- dejiny ekumenických hnutí.

Viacero príkladov uvádzame nižšie. [85]

### ***D. Ďalšie odporúčania***

**28.** Ozajstné ekumenické formovanie nesmie ostať iba na akademickej úrovni, ale by malo obsahovať aj ekumenickú skúsenosť. [86] Napríklad:

- organizovať návštevy v kostoloch a na pobožnostiach iných kresťanských tradícií;
- organizovať stretnutia a výmeny so študentmi z iných cirkví a cirkevných spoločenstiev, ktorí sa takisto pripravujú na pastoračnú službu;
- vyhľadávať príležitosti na spoločné modlenie s ostatnými kresťanmi, osobitne, avšak nielen počas Týždňa modlitieb za jednotu kresťanov;
- organizovať dni spoločného štúdia a diskusií, ktoré priblížia praktizovanie náuky i života iných kresťanov;
- v určitých okolnostiach možno pozývať prednášať lektorov a expertov z iných kresťanských tradícií. [87]



29. Jestvujú dôležité pastoračné a praktické otázky, ktoré sa nesmú pri ekumenickej výchove vynechať, najmä nie v seminároch. Ak ich nemožno vhodne zaradiť do osobitnej ekumenickej výuky, treba na to urobiť zvláštne opatrenia – najmä pre tých, čo majú byť vysvätení – napríklad počas prípravy na diakonát. Patria sem:

- praktické návody o vzájomnom uznávaní krstu, ekumenických pobožnostiach, účasti na sviatostiach, vysluhovaní zmiešaných manželstiev a pastoračnej starostlivosti o ne, o odbavovaní pohrebov, o problémoch súvisiacich so sektami a novými náboženskými hnutiami;
- zabezpečenie informovanosti o ekumenických smerniciach a návodoch: o príslušných kánonoch z Kódexu kánonického práva, o smerniciach Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov, najmä o *Smerniciach na aplikovanie zásad a noriem v ekumenizme* z roku 1993 a o smerniciach vydávaných biskupskými konferenciami a synodami alebo diecéznym biskupom;
- informovanie o miestnych, oblastných alebo národných ekumenických organizáciách, napríklad diecéznych ekumenických komisiách alebo výboroch cirkví a o ekumenických dialógoch na oblastnej alebo národnej úrovni.

30. Tieto smernice sa týkajú najmä ekumenického formovania tých, čo sa pripravujú na pastoračnú službu. *Direktórium* uvádza aj dôležité odporúčania na postupné a trvalé formovanie vysvätených služobníkov a pastoračných pracovníkov, čo je životne dôležitou požiadavkou pre ďalší vývin ekumenického hnutia. [88]

---

## Poznámky

[1] Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov, *Direktórium na aplikovanie zásad a noriem v ekumenizme*, Vatikán 1993 /citované Direktórium/, hlava III.

[2] Porov. *Direktórium*, §§ 55 a 72.

[3] II. všeobecný vatikánsky koncil, Dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio* (UR), 5.

[4] *Direktórium*, § 55.

[5] Encyklika Jána Pavla II. *Ut unum sint* (UUS) o úsilí o ekumenizmus, Vatikán 1995, 8; porov. aj 6-9 a 15-16.

[6] *Direktórium*, § 58.

[7] Porov. Tamže, §§ 59-64.

- [8] Porov. Tamže, §§ 65-69.
- [9] Porov. Tamže, § 68.
- [10] Porov. Tamže, § 83.
- [11] Ján Pavol II. Príhovor na plenárnom zhromaždení Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov (1. februára 1991), § 2, *Information Service (IS)*, č. 78, 1991/III-IV, s. 140. (Bulletin *Information Service – Service d'information* sa publikuje v angličtine a vo francúzštine).
- [12] UR 24.
- [13] *Direktórium*, § 56.
- [14] Porov. Tamže, § 82.
- [15] Tamže, § 70.
- [16] Porov. Tamže, §§ 79-81; pozri ďalej hlavu II. tohto dokumentu.
- [17] Pozri Tamže, §§ 72-78, 83-84.
- [18] Porov. Tamže, § 72.
- [19] Porov. UR 11, 24, UUS 36 a *Direktórium*, § 180.
- [20] Porov. *Direktórium*, §§ 74, 75, 78, 181-182.
- [21] Porov. Tamže, § 181; pozri aj §§ 74, 76a a UUS 38 a 81.
- [22] Porov. UUS 38; *Direktórium*, § 74; UR 17.
- [23] Porov. UR 11.
- [24] Sekretariát pre napomáhanie jednoty kresťanov, *Úvahy a námety týkajúce sa ekumenického dialógu*. Pomôcka pre cirkevných hodnostárov na konkrétnu aplikáciu dekrétu o ekumenizme, IS, č. 12, 1970/IV, s. 5-11; porov. aj Kongregácia pre náuku viery, *Mysterium ecclesiae*, Vyhlásenie na obranu katolíckeho učenia o Cirkvi, 1973, 4; porov. aj *Direktórium*, § 75 a UUS, 37.
- [25] Napríklad Spoločná pracovná skupina medzi Rímskokatolíckou cirkvou a Svetovou radou cirkví, Správa č. 6 a Príloha B: Pojem „hierarchia právd“ – ekumenická interpretácia, IS, č. 74, 1990/III, s. 63 a 85-90.
- [26] Porov. *Direktórium*, §§ 178-182.
- [27] Tamže, § 182.
- [28] UUS 80; pozri aj 36-39, 80-81 a hlavu II. a nasl.
- [29] Porov. *Direktórium*, §§ 77-78.
- [30] Porov. Tamže, §§ 76-78, 179-182.
- [31] Porov. UR 14, 22-23; porov. aj *Direktórium*, § 76a a UUS 47-49.
- [32] *Direktórium*, § 76b.
- [33] Porov. Tamže, §§ 16 a 76b.
- [34] Porov. Tamže, §76c a UUS 36-39.
- [35] Porov. *Direktórium*, §§ 172 a 178-182.
- [36] Porov. UUS 81.

- [37] Porov. *Direktórium*, § 76.
- [38] Porov. Tamže, §§ 81, 191-195; pozri aj § 91a.
- [39] Porov. Tamže, § 72.
- [40] Porov. Tamže, §§ 72, 79-80, 83-84.
- [41] Porov. Tamže, § 79.
- [42] Porov. Tamže, §§ 82, 85-86.
- [43] Porov. Tamže, § 80.
- [44] Porov. Tamže, § 79.
- [45] Porov. Tamže, § 80a.
- [46] Porov. UR, 1 a UUS, hlava 1, najmä 1-14.
- [47] Porov. *Direktórium*, §§ 80b a 79.
- [48] Porov. odkazy na Bibliu uvedené v dogmatickej konštitúcii o Cirkvi *Lumen gentium* (LG) 1-4, II. vatikánskeho koncilu, UR 2 a UUS 5-9. Pozri aj bežné biblické slovníky.
- [49] Porov. *Direktórium*, § 79a.
- [50] Porov. UR 1 a 4 a UUS 1-14.
- [51] Porov. *Direktórium*, §§ 13-16 a Kongregácia pre náuku viery, *List biskupom katolíckej Cirkvi o určitých aspektoch Cirkvi ako spoločenstva*, 1992.
- [52] Porov. *Direktórium*, § 79b; pozri aj §§ 9-25 a 76.
- [53] Porov. LG 15 a UR 13-23; ako aj UUS 10-14.
- [54] Porov. *Direktórium*, § 79c.
- [55] Porov. *Direktórium*, § 79d.
- [56] Porov. UR 2-4 a LG 14; porov. aj *Katechizmus katolíckej Cirkvi*, § 815 a UUS, 9, 77.
- [57] Napríklad Siedme zhromaždenie Svetovej rady cirkví a jej *Canberrské vyhlásenie*, § 2.1 (porov. *Znaky Ducha*, oficiálna správa, Siedme zhromaždenie, Ženeva, WCC (Svetová rada cirkví), 1991).
- [58] UR 8; porov. *Direktórium*, § 79g, ako aj UUS 21-27, 44-45 a 82-85.
- [59] Porov. UR 6-7 a UUS 15 a 82-83.
- [60] Porov. UUS 21-27 a *Direktórium*, hlava III., odsek B, najmä §§ 102-121.
- [61] Porov. *Direktórium*, §§ 183-186 a UUS 45.
- [62] Porov. *Direktórium*, § 187 a UUS 46.
- [63] Porov. *Direktórium*, §§ 188-190.
- [64] Porov. UUS 83-85.
- [65] Porov. *Direktórium*, § 50.
- [66] Porov. Tamže, § 79e.
- [67] Porov. UUS 79.
- [68] O tejto téme porov. Tamže, 95-96.

- [69] Porov. *Direktórium*, § 79f; pozri aj hlavu IV.
- [70] Porov. Tamže, §§ 92-100.
- [71] Porov. Tamže, §§ 102-121.
- [72] Porov. Tamže, §§ 104, 122-136.
- [73] Porov. Tamže, §§ 143-160.
- [74] Porov. Tamže, §§ 43,46; apoštolský list Jána Pavla II. *Mulieris dignitatem* o dôstojnosti a povolani žien pri príležitosti Mariánskeho roku, Vatikán 1988; apoštolský list Jána Pavla II. *Ordinatio sacerdotalis* o vyhradení kňazskej vysviacky iba mužom, Vatikán 1994.
- [75] Porov. dekrét II. vatikánskeho koncilu *Apostolicam actuositatem* a apoštoláte laikov; porov. aj posynodálnu apoštolskú exhortáciu Jána Pavla II. *Christifideles laici* o povolaniach a misijnom poslaní laických veriacich v Cirkvi i vo svete, Vatikán 1988.
- [76] Porov. *Direktórium*, §§ 205-209 a UUS 98-99.
- [77] Jn 17, 21. Porov. Dekrét II. vatikánskeho koncilu o misijnej činnosti Cirkvi *Ad gentes* (AG) 2, 6; ďalej encykliku Jána Pavla II. *Redemptoris missio* (RM) o trvalej platnosti misijného rozkazu Cirkvi, Vatikán 1990, 1 a UUS 98.
- [78] Porov. UR 1 a AG 6; porov. aj apoštolskú exhortáciu pápeža Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* (EN) o evanjelizácii v modernom svete, Vatikán 1975, 77; RM 50; *Direktórium*, § 205; UUS 99.
- [79] Porov. AG 15, EN, 77, *Direktórium*, §§ 206-209 a UUS 99.
- [80] Porov. AG 13 a UR 4; porov. aj bibliografiu na tému „prozelytizmu“ v poznámke 82.
- [81] Porov. JWG (GMT), *Ekumenický dialóg o morálnych otázkach: Potenciálne zdroje spoločného svedectva, alebo rozdelenia*, IS, č. 91, 1996/I-II, s. 83-90.
- [82] Výroky o prozelytizme sa dajú nájsť v nasledujúcich dokumentoch: Vyhlásenie II. vatikánskeho všeobecného koncilu o náboženskej slobode *Dignitatis humanae*, 4; Spoločné vyhlásenie pápeža Pavla VI. a patriarchu Shenoudu III. (10. mája 1973), zverejnené v IS, č. 76, 1991/I, s. 8-9; *Zásady pre hľadanie jednoty medzi Katolíckou cirkvou a Koptickou ortodoxnou cirkvou* a pripojený Protokol (23. júna 1979), Tamže, 1991/I, s. 30-32; Ján Pavol II., *List európskym biskupom o vzťahoch medzi katolíkmi a pravoslávnyimi v novej situácii v strednej a východnej Európe*, IS, č. 81, 1992/III-IV, s. 101-103; Pápežská komisia „Pro Russia“, *Všeobecné zásady a praktické normy pre koordináciu evanjelizačnej činnosti a ekumenické úsilie katolíckej Cirkvi v Rusku a v ostatných krajinách SNŠ*, Tamže, s. 104-108; porov. aj: Baptisticko-rímskokatolícke rozhovory, 1984-1988, *Vyzvaní svedčiť o Kristovi v dnešnom svete: Správa o baptisticko-rímskokatolíckych rozhovoroch*, IS, č. 72, 1990/I, s. 5-14, najmä 9-10; *Evanjelicko-rímskokatolícky dialóg o misijnom poslaní*, 1977-1984, Správa, IS, č. 60, 1986/I-II, s. 70-97, najmä 95-96; Spoločná medzinárodná komisia pre teologický dialóg medzi Rímskokatolíckou cirkvou a Pravoslávnu cirkvou, *Unionizmus, metóda únie v minulosti a súčasná snaha o úplné spoločenstvo*, IS, č. 83, 1993/II, s. 95-99; JWG (GMT), *Spoločné svedectvo a prozelytismus*. Študijný materiál (príloha k tretej správe), IS, č. 14, 1971/II, s. 18-23; JWG (GMT), *Spoločné svedectvo*, IS, č. 44, 1980/III-IV, s. 142-162; JWG (GMT), *Výzva prozelytizmu a volanie po spoločnom svedectve*, IS, č. 91, 1996/I-II, s. 77-83; porov. aj *Direktórium*, § 23.
- [83] Biskupské konferencie a synody východných katolíckych cirkví by sa mali postarať o jasné učenie v tejto veci, najmä keď sekty a nové náboženské hnutia vyvíjajú veľkú teologickú a pastoračnú aktivitu. Keďže katolícka Cirkev ich odlišuje od cirkví a cirkevných

komunít, v Direktóriu sa priamo neposudzujú (porov. §§ 35-36). Porov. Sekretariát pre napomáhanie jednoty kresťanov, Sekretariát pre neveriacich, Pápežská rada pre kultúru, *Sekty alebo nové náboženské hnutia – Pastoračná výzva*, IS, č. 61 (1986/III), s. 144-154); a Pracovná skupina pre nové náboženské hnutia, Vatikán, *Sekty a nové náboženské hnutia. Antológia textov katolíckej Cirkvi 1986-1994*, Washington: United States Catholic Conference, 1995 (dostupné aj v iných jazykoch).

[84] *Direktórium*, § 80c.

[85] Ekumenické slovníky, konkordancie a komparatívne tematické štúdie, napr. Y. Congar... (ed.), *Vocabulaire oecuménique*, Paris: Cerf (Théologie sans frontières), 1970; H.Grüger et al. (ed.), *Ökumenelexikon*, Frankfurt: Lembeck/Knecht, 1987, 2. vyd.; N. Lossky et al. (ed.), *Dictionary of the Ecumenical Movement*, Ženeva/Grand Rapids/Londýn: WCC/Wm. Eerdmans/CCBI, 1991.

- Základné historické i súčasné vieroučné texty ako *The Book of Common Prayer* a *Tridsaťdeväť článkov*; vieroučné spisy evanjelickej luteránskej cirkvi; *Heidelberský katechizmus*; kalvínke vierovyznanie *Confessio Helvetica*; *Erwachsenekatechismus* (EKD); vieroučné spisy a katechizmy ortodoxných cirkví (napr. *Dieu est vivant*, Paríž, Cerf, 1987).

- Dokumenty, správy a spoločné vyhlásenia z dvojstranných i viacstranných ekumenických dialógov. Bibliografické údaje o dvojstranných dialógoch, na ktorých sa zúčastnila katolícka cirkev, sa občas zverejňujú v spomenutom bulletinu Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov, napr. v IS, č. 82, 1993/I, s. 39-46; IS, č. 89, 1995/II-III, s. 97-99. Zverejňujú sa aj zbierky dokumentov a vyhlásení v rozličných jazykoch.

- Dejiny ekumenického hnutia, napríklad R. Rouse a S.C. Neill (ed.), *History of the Ecumenical Movement 1517-1948*, Ženeva: WCC, 1986, 3.vyd.; H. E. Fey (ed.) *The Ecumenical Advance. A History of the Ecumenical Movement 1948-1968*, Ženeva: WCC, 1986, 2. vyd.; J. E. Desseaux, *20 Siecles d'histoire oecuménique*, Paríž, Cerf, 1983.

[86] Porov. Tamže, §§ 82, 85-86.

[87] Porov. Tamže, §§ 81, 191-203. Konkrétna realizácia závisí, prirodzene, od miestnej situácie, sily jednotlivých cirkví a od toho, či sú k dispozícii kvalifikovaní ľudia.

[88] Porov. Tamže, §. 91.